

SANAT EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME

Ali BOĞA*

Eğitim, bireye istendik davranışları kazandırmak için yapılan faaliyetlerin tümüdür.

Her eğitim faaliyetinin sonunda bireyin davranışlarında gözlenebilir değişkenliklerin olması beklenir. Bu davranış değişikliklerinin istenilen değişiklikler olup olmadığına karar vermek, bir ölçme ve değerlendirme konusudur.

Değerlendirme bir yargılama işlemidir. Ölçümlerden bir anlam çıkarmak ve ölçülenler hakkında bir değer yargısına ulaşmaktır. «Belli bir özelliğin ya da durumun gözlenip, gözlem sonucunun sembollerle ve özellikle sayı sembolleriyle ifade edilmesi»⁽¹⁾ ölçmek demek olduğuna göre, sanat eğitiminde nasıl bir ölçme yapılmalıdır ki; bundan çıkarılacak sonuçlara göre bir değerlendirme yapılabilsin. Zira her değerlendirmenin yapıldığı yerde mutlaka bir ölçme vardır. Ölçme olmadan yapılan değerlendirme subjektif olmaya mahkûmdur.

Sanat eğitiminin sonunda bireyde meydana gelen istendik davranış değişkenliğinin ölçülmesinde sanatın kendi özelliğinden kaynaklanan bir takım zorluklar vardır. Bunlar, sanatın duygu ve sezgilere hem dayalı, hem de buna yönelik olmasından ileri gelmektedir. Modern resmin kurucularından Mondrian «insanın iç hayatının yükseltici kuvveti sanat formunu tayin eder. Sanat ancak maddi olmayı ifade ettiği müddetçe bir mâna taşır.» diyor.⁽²⁾ Sezgi, sanat eserini meydana getiren esas değerdir. Bugünün sanatçısı kendine tercüman olacak lisani sezgisinin ışığı altında aramaktadır. Ken-

(*) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

(1) H. Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme 2. Baskı*, (Ankara : Mars Matbaası, 1979), s. 39.

(2) A. Turani, *Modern Resim Sanatının Gerçek Çehresi*, (Ankara : Doğu Matbaası, 1960), s. 183.

dine dönen sanatçı, kendi içinde, iç âleminin sonsuzluğunda hürdür. Henri Bergson ise sanat eserini doğuran esas değerini sezgi olduğunu söylemektedir.⁽³⁾ Buna göre sanat eğitiminin sonunda, sonuçları sembollerle, özellikle sayı sembolleriyle ifade edilebilecek bir ölçme acaba yapılabilir mi?

O halde önce sanat eğitiminin (resim-iş eğitimi) amaçlarını kısa ve öz olarak belirlemeye çalışalım : Bireyin yaratıcılığını ortaya çıkarma, geliştirme ve karşılaştığı zorlukları kendi irade gücüyle yenebilmesine yardımcı olmak. Madde-form-görev ilişkisini kavratmak. Sanat ve iş eğitimi bilgilerini öteki derslerinde de bir ifade aracı olarak kullanmasını sağlamak. Duygu, düşünce ve fikirlerini anlatmasında estetik bir yapı kazandırmak olmalıdır.

Eğitimde sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, öğrencilere kazandırılması düşünülen davranışların (hedeflerin) belirlenmesi ve gözlemlenebilir davranışlara çevrilmesi gereklidir. «Hedefler öğrenci davranışları bakımından ifade edilmelidir.»⁽⁴⁾ Öğrenciye, yeni davranışları kazandıracak eğitim durumlarının, öğrencide istenilen davranış değişikliğinin oluşup oluşmadığını gözlemek için sınama durumlarının ve bunun ölçüğünün ne olacağı belirlenmelidir. Ancak bunlardan sonra geliştirilen davranış, sınama durumu içinde, sınama aracından (ölçeğinden) yararlanılarak ölçülür. Ölçüm, sembollerle ifade edilir. Ölçülenler önceden belirlenmiş olan ölçütlerle karşılaştırılarak bir yargıya varılır. İşte yapılan bu iş objektif bir değerlendirmedir.

Şimdi sanat eğitiminde bir hedefi ele alıp; eğitim durumunu, sınama durumunu ve öğrenci davranışlarını ifadelendirelim.

I — Hedef :

Düşündüğünü ve tasarladığını çizgi ile ifade edebilme.

II — Eğitim Durumları :

1. Alet ve malzeme tanıtılır.

a) Çizgi ile anlatıma imkân veren çeşitli çiziciler (karakalem, füzzen, fırça, mürekkeple çizmeye ve kazıyarak çizmeye yarayan çeşitli uçlar gibi).

b) Üzerine çizilecek zemin (kâğıt, mukavva, tahta ve metal levha gibi).

(3) A. Turani, a.g.e., s. 13.

(4) H. Tekin, a.g.e., s. 12.

2. Bunların sanat ve estetik bakımından değişik imkânlar veren özellikleri örneklerle ve uygulayarak gösterilir. Bu tanıtma işlemi öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlatmada, sezgilerine imkân verecek; buna uygun tekniği seçmelerini sağlayacaktır. Kendine has anlatım yollarını seçebilirler; değişik buluşlar ortaya koyabilirler.
3. Bu işlemler yeterli görüleceği kadar ders saati harcanabilir. Ancak sınama durumlarında teknik sınırlama getirilerek hepsinin aynı teknikte yapmaları istenebilir.
4. Konu seçimi için ilgili açıklamalar yapılır. Uygulamaya geçilir.
5. Sınama-yanılma yoluyla bellek eğitimi-egzersizler ve taslak çalışmaları yaptırılır.
6. Çalışmalar sırasında yönlendirmeler yapılır. Bu çalışmalarla ilgili sanat ve estetik bilgileri verilir. Ortak ve tek tek uyarılar, hatırlatmalar yapılır. Tesadüf olarak ortaya çıkan durumlar, bilinçli hale getirilir. Özel atılımlar yerinde değerlendirilerek öğrencinin yaratıcı gücüne destek sağlanır.
7. Elde edilen sonuçların öğrencilerle birlikte eleştirisi yapılır.

III — Sınama Durumu :

Sınama durumlarında ne kadar çok sınırlama getirilirse o kadar sağlıklı bir değerlendirme yapılır. Bunun için;

1. belli bir süre içinde ve aynı ortamda,
2. belli bir teknikte ve eşit malzeme ile,
3. eşit boyutlarda,
4. aynı konuda,
5. aynı sanat eğitimini almış olan belli gruba uygulanmalıdır.

Soru : (Örnek)

Atatürk'ün, «Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.» sözü doğrultusunda duygu, düşünce tasarılarınızı ortaya koyan bir resim yapınız.

Teknik sınırlamalar :

1. Karakalemle yapacaksınız. Karakalem çiziminin her türlü teknik imkânlarını kullanabilirsiniz.
2. Sınıfta ve bir ders saatinde,
3. 25 x 35 cm. büyüklüğünde bir resim kağıdına yapacaksınız.

IV — İstenen Öğrenci Davranışları :

1. Çizgiyi;
 - a) yüzey özelliğini anlatmada iyi kullanabilme,
 - b) yapı özelliğini belirleyici nitelikte kullanabilme,
 - c) ışık-gölge etkisini sağlamada kullanabilme.
2. Nesnelere değişik durumlarda da çizebilme.
3. Konuyu anlama ve isabetli yaklaşabilme.
4. Düzenlemede (kompozisyonda);
 - a) özgün buluş ortaya koyabilme,
 - b) plâstik dengeyi kurabilme,
 - c) öğelerarası bağlantılarda uyumu sağlayabilme.

V — Ölçme ve Değerlendirme :

İstenen öğrenci davranışlarının her biri, sınav durumunda bir ölçek olarak gözönünde bulundurulmalıdır. Her bir davranışa aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi değerler takdir edilir. Bu değerlerin ağırlıklarını, her sanat eğitimi önemli bulduğu hususlara göre kendisi ayarlayabilir. Ancak, eğitim durumunda kendi uyguladığı yöntem ve tekniklerin niteliklerini dikkate alarak, sınav durumundan önce belirlemek kaydıyla.

TABLO 1 — Her Davranışa Takdir Edilen Sayısal Değerler

Davranış No.	Puan	Toplam Puan
1. a)	10	30
b)	10	
c)	10	
2.	20	20
3.	20	20
4. a)	10	30
b)	10	
c)	10	
Genel Toplam (Puan)		100

Bu puanlama nota çevrilebilir bir duruma gelmiştir. Bulunduğu okulun not sisteminin birimi ne ise (10'luk veya 5'lik not sistemi) ona göre nota çevrilebilir.

Sanat eğitiminde öğrencileri birbiriyle kıyaslamak yerine, böylece önceden belirlenen ölçütlerle kıyaslayarak değerlendirme yapılmalıdır.

Buraya kadar açıklananlar sanat eğitiminin daraltılmış, sınırlandırılmış bir bölümünün değerlendirilmesiyle ilgilidir. Anlık çalışmanın değerlendirilmesi olmaktadır. Verilen örnek resim-iş eğitimi faaliyetleri içerisinde yalnız çizgi kavramıyla ilgilidir. Hatta sadece karakalemle yapılmış olan çalışmalarını kapsamaktadır. Eğitim durumunda belirtildiği gibi birçok çizicilerle yapılan resim teknikleri de olduğu halde onlar sorulmamıştır. Sanat eğitiminde bir eğitim durumu, birden fazla davranışı kazandırabileceği gibi, bir davranışı kazandırabilmek için de birden fazla eğitim durumuna ihtiyaç duyulabilir. Örnekteki gibi birçok hedef belirleyip, o hedefe götürecek eğitim durumları, sınav durumları ve öğrenci davranışları tespit edilerek ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

Böylece sanat eğitiminin «a) sanatsal ve estetik değerler, b) kişisel ve insanî değerler»⁽⁵⁾ olmak üzere iki temel ilkesinden birincisi doğrultusunda bir değerlendirme yapılmış olur.

Belli bir çerçeve programı içerisinde süregelen sanat eğitiminin genel amaçlarına göre (orta dereceli okullarda resim-iş dersleri) yapılacak olan değerlendirmelerde başka hususlar da gözönüne alınmalıdır. Çünkü sanat eğitiminin kişisel ve insanî değerler ilkesi kapsamına giren bazı değerler vazgeçilmez niteliktedir. İnci San, **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık** kitabında, «genel eğitimin birleştirici, pütüncü bir bileşeni ve tinsel eğitimin temeli olarak sanat eğitimi, kişiliğin uyumlu bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişideki yaratıcı ve üretici güçlerin gözetilip geliştirilmesini amaçlar.»⁽⁶⁾ demektedir. Sanat faaliyetlerinin atmosferi içinde bulunan çocuk, yapıcı-yaratıcı kişilik kazanma yolunda gelişimini tamamlar. Sanat eğitiminde bir öğrencinin başarılı olup, olmadığına karar verirken, bir öğretim yılı içinde öğrencinin çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerden aldığı sonuçların yanında onun gelişim çizgisine bakmak gerekir. Yani çocuğun;

(5) G. Türkođan, **Sanat Eğitimi Yöntemleri**, (Ankara : Kadioğlu Matbaası, 1984), s. 20.

(6) İ. San, **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık**, (Ankara : T. İş Bankası Yay., 1977), s. 2.

- 1 — kendi bünyesi içinde (diğer öğrencilere göre değil), bütün işleri ve faaliyetleri,
- 2 — yaşı, çocuk karakteri (yetişkinlere göre değil), yetenek ve özellikleri (görücü, yapıcı, endüstriyel tip gibi),
- 3 — genel gelişimi (ruhsal, sosyal, zihinsel, grafiksel ve kişilik gelişimi),
- 4 — konuya ve derse ilgisi,
- 5 — çabası, iyi niyeti,
- 6 — sorumluluk duygusu,
- 7 — işi bitirme azmi,
- 8 — işine verdiği önem,
- 9 — istekli ve şevkle çalışması,
- 10 — temiz, tertipli, düzenli, plânlı ve disiplinli çalışması,(7)
- 11 — ders yılı başından sonuna kadar gelişme grafiği; aldığı mesafe,
- 12 — aletleri iyi kullanması, malzemeyi değerlendirmesi, ekonomik kullanması, işe göre malzeme seçimi ve işinin teknik niteliklere uygunluğu dikkate alınmalıdır.

Değerlendirmede bu hususların göz önünde bulundurulması sebep ve sonuç bakımından çok önemlidir. Böylece Sanat Eğitiminin iki temel ilkesini de ihmal etmeden iki yönlü bir değerlendirme yapılmış olur.

(7) G. Türkdoğan, a.g.e., s. 103.

KAYNAKLAR

- San, İnci, Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık, T. İş Bankası Yay. Ank. 1977.
Tekin, Halil, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, 2. Baskı, Mars Matbaası, Ank. 1979.
Turani, Adnan, Modern Resim Sanatının Gerçek Çehresi, Doğu Matbaası, Ankara : 1960.
Türkdoğan, Galip, Sanat Eğitimi Yöntemleri, Kadioğlu Matbaası, Ankara: 1984.